

Asiakirjat osallisuuden ja asiakasturvallisuuden takaajina lapsille tarkoitetuissa palveluissa (ASTULA-hanke)

Hankkeen tutkijat: Aino Kääriäinen, Raija Kuronen ja Noora Mäkinen *Helsingin yliopisto* sekä Virve-Maria Toivonen *Itä-Suomen yliopisto*

1 Tarkoitus ja tavoitteet

1.1 Tutkimushankkeen merkitys suhteessa nykytietämykseen sekä tutkimukselliset lähtökohdat

Tarkastelemme tässä tutkimushankkeessa lasta koskevan tiedon dokumentointia. Tarkemmin tutkimus kohdistuu lastensuojelussa ja koulujen kuraattoriyössä laadittaviin lasta koskeviin asiakirjoihin. Tutkimme asiakirjoja seuraavista näkökulmista: tiedonmuodostus, lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen, moniammatillinen työskentely, asiakasosallisuus ja sosiaalityön valvonta. Tutkimuksen tavoite on luoda oppilashuoltoon ja lastensuojeluun tutkimukseen perustuvia kirjaamisen toimintamalleja, jotka ottavat aikaisempaa paremmin huomioon sekä asiakasosallisuuden ja -turvallisuuden että työntekijän oikeusturvan. Tutkimus ja sen tulokset edistävät Kansallisen lapsistrategian (2021) tavoitteita lasten osallisuuden ja lasten tiedollisten oikeuksien toteutumisesta sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaamisesta. Tutkimus linkittyy vahvasti myös Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategiaan ja sen täytäntöönpanoon (STM 2020:1).

Sosiaalityössä asiakirjoilla on monta tärkeää tehtävää. Ne ovat *ensinnäkin* keskeinen tiedonmuodostuksen työväline. Ajantasainen työskentelyn dokumentointi on välttämätöntä asiakkaiden palvelutarpeiden kuvaamiseksi, suunnitelmien laatimiseksi, päätösten tekemiseksi sekä toisinaan myös erilaisiin oikeudellisiin prosesseihin vastaamiseksi. Lasten ja perheiden avun ja tuen tarpeisiin vastaaminen edellyttää usein eri asiantuntijatahojen yhteistyötä, ja työstä laaditut asiakirjat ovat yhteistyön keskeinen väline. Moniammatillinen yhteistyö ja siihen kohdistuvat lain asettamat dokumentointivaatimukset korostavat huolellisen dokumentoinnin merkitystä.

Toiseksi asiakasasiakirjat ovat sosiaalihuollon työskentelyn ja ratkaisujen lainmukaisuuden valvonnan väline. Tämä korostuu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten palveluissa, sillä heillä on vain rajoitetut mahdollisuudet turvata itse omia oikeuksiaan. *Kolmanneksi* asiakirjoja kirjoitetaan asiakkaasta, ja yhä enenevässä määrin yhdessä asiakkaan kanssa. Yhdessä kirjaaminen on yksi, tärkeä asiakasosallisuuden muoto.

Koko maan kattava Kansa-koulu-hanke jatkohankkeineen (2015–2019) loi perustan sosiaalihuollon asiakastyön rakenteisen kirjaamisen ja sosiaalihuollon asiakirjalain (254/2015) vaatimusten täyttämiseen. Yhtenäiset asiakirjarakenteet – se, mihin kirjataan – luovat perustan asiakirjojen hallintaan. Tällä hetkellä asiakirjojen sisältö – se, mitä ja miten kirjataan – ei ole riittävää vaikuttavan ja tehokkaan sosiaalityön tekemiseksi (esim. Kylmäluoma 2021). Uusi asiakastietojen sähköistä käsittelyä koskeva laki (784/2021) velvoittaa kaikki sosiaalihuollon palvelunantajat liittymään valtakunnalliseen sosiaalihuollon asiakastiedon arkistoon. Asiakasturvallisuuden näkökulmasta tiedonkulun sujuvoittaminen ja asiakkaan aikaisempaa helpompi pääsy omiin tietoihinsa on myönteinen asia. Asiakirjoja kirjoittavalle ammattilaiselle muutos tarkoittaa uudenlaista vastuuta tietojen ymmärrettävyydestä ja lainmukaisuudesta, asiakkaan osallisuuden vahvistamisesta ja asiakirjamerkintöjen seurausten hallinnasta.

Asiakirjojen merkitys asiakastyön suunnittelussa, päätöksenteossa ja valvonnassa

Asiakastyön dokumentointi on tärkeä osa sosiaalityötä ja keskeinen taito sosiaalialan ammattilaisten työssä (Brandt ym. 2011; Kääriäinen 2016). Sosiaalityötä on kuvattu ”kirjoitusintensiiviseksi” työksi (Lillis ym. 2017, 47) juuri siksi, että työskentelystä laaditaan erilaisia asiakirjoja, suunnitelmia, palveluntarpeen arvioita ja päätöksiä. Sosiaalityössä laaditaan tekstejä, jotta työ saataisiin tehdyksi (Kääriäinen 2003; 2016, 189). Asiakastyön huolellinen dokumentointi tekee sosiaalityötä näkyväksi ja suojaa myös työntekijää erilaisissa valvonta- tai arviointitilanteissa (Reamer 2015, 130). Samalla tekstejä laaditaan myös asiakkaita varten ja enenevässä määrin yhdessä heidän kanssaan. Asiakkaan näkökulmasta asiakirjojen tulee olla ymmärrettäviä ja selkeitä ja niistä tulee selvittää, miten ja miksi tehtyihin ratkaisuihin on päädytty.

Asiakirjat ovat päätöksenteon tiedollinen perusta. Asiakkaiden elämäntilanteesta laadittujen asiakirjojen avulla muodostetaan ymmärrystä ja tallennetaan tietoa, joka suuntaa sosiaalityön toimintaa ja ratkaisuja. Asiakirjojen kirjoittaminen ei ole vain tiedon kokoamista, vaan mitä suurimmassa määrin tiedon rakentamista (Brandt ym. 2011). Kirjoittamista ohjaavat kysytyt kysymykset ja työntekijän tavat kirjoittaa tekstejä (Kääriäinen 2016). Tekstit ovat aina kirjoittajiensa tekemiä tulintoja, eikä niistä voi lukea kuin sen, mitä niihin on kirjoitettu. Sosiaalityössä suuret asiakasmäärät, kiire ja osaamattomuus lisäävät dokumentointiin kohdistuvia virheitä ja puutteita.

Lait säätelevät ja ohjaavat päätösten tekemistä ja niiden kirjoittamista, mutta yksittäisellä sosiaalityöntekijällä on siitä huolimatta paljon valtaa ja vastuuta palveluiden järjestämisessä ja päätöksenteossa. Erityisesti lasta koskevat päätökset edellyttävät huolellista ja laadukasta lapsen tilanteen ja edun arviointia (Jaakola 2020). Lapsen tiedot ja työskentely lapsen ja hänen verkostojensa kanssa on dokumentoitava huolellisesti. Dokumentoinnin tärkeys korostuu lastensuojelussa, jossa lapsen ja vanhempien elämässä on usein monia toisiinsa kietoutuvia moniammatillista työskentelyä vaativia haasteita. Lisäksi työntekijöiden vaihtuvuus on suurta ja asiakirjoissa olevan tiedon pitäisi siirtyä työntekijältä toiselle ja eri viranomaisten välillä mahdollisimman aukottomasti sekä asiakasystävällisyyden että -turvallisuuden vuoksi.

Asiakkaan osallisuus asiakirjojen laadinnassa

Dokumentointiosaamisen ja lasten näkemyksistä kirjoittamisen tulisi olla sosiaalityön ammatillisen osaamisen keskiössä (Kääriäinen 2019). Lapsi itse on monissa tilanteissa paras lähde kertomaan siitä, mitä uhkia hänen hyvinvointiinsa kohdistuu. Usein lasten itsensä esittämät huolet ja ongelmat kuitenkin sivuutetaan työskentelyssä (esim. Kylmäluoma 2021, 183). Osa lapsista jää toistuvasti kuulematta ja huomiotta palveluorganisaatioiden eri vaiheissa. Erityisen suuria ongelmat ovat lastensuojelun haavoittuvimmalla lapsiryhmällä eli sijoitetuilla lapsilla (Saastamoinen 2021). Lasten pitkäkestoinen kaltoinkohtelu ja sen esiin tuleminen liian myöhään on yksittäisen lapsen kohdalla peruuttamatonta, ja lapsen kanssa työskentelevien näkökulmasta traumatisoivaa; miksi kukaan ei pysähtynyt, kuullut ja nähnyt.

Nämä havainnot ovat ohjanneet keskustelua ja tutkimusta asiakirjojen laadun ja tärkeyden korostamisesta yhä enemmän asiakkaiden osallisuuteen asiakirjojen laadinnassa (Kääriäinen 2003). Kirjoittamalla asiakirjoja asiakaskohtaisista työntekijät puuttuvat asiakkaiden elämään ja tulevat määritelleeksi kohtaamiaan tilanteita ongelmallisiksi (Brandt ym. 2011; Herz & Lalander 2019). Ratkaisuksi tähän on kehitetty asiakkaita osallistavan dokumentoinnin käytäntöjä (esim. Hyvärinen & Pösö 2018). Hyvätkään käytännöt eivät kuitenkaan poista asiakirjan laatijan valtaa tehdä

määrittämiä kuvatessaan työssään kohtaamiaan tapahtumia, ja kirjoittajan on aina tiedostettava tämä vallankäytön mahdollisuus.

Asiakirjat, asiakasturvallisuus ja valvonta

Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveydenhuollossa kytkeytyy palveluiden järjestämiseen, tuottamiseen ja toteuttamiseen. Asiakkaan tulee saada tarvitsemansa palvelu oman etunsa mukaisella tavalla ja palvelusta tulee aiheutua asiakkaalle mahdollisimman vähän haittaa, eikä asiakkaan fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus saa vaarantua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017; 2022; Pehkonen ym. 2021). Mitä haavoittuvammassa asemassa asiakas on, sitä suurempi vastuu ammattilaisilla on hänen turvallisuutensa ja palveluntarpeidensa varmistamisesta (STM 2022:1).

Jos asiakirjat on laadittu puutteellisesti, asiakkaan oikeus hyvään ja oikea-aikaiseen palveluun voi vaarantua. Palvelutarpeiden arviointi, yhteinen suunnittelu ja asianmukainen päätöksenteko kuuluvat hyvään asiakaspalveluun ja ovat asiakkaan lakisääteinen oikeus. Ilman huolellista ja ajantasaista työn raportointia ei ole mahdollista tehdä riittävään tietoon perustuvia päätöksiä eikä asianmukaisesti perustella toimintaa ja ratkaisuja. Toistaiseksi asiakasasiakirjoja ei ole tutkittu asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Tiedämme kuitenkin, ettei arkinen työskentely aina täytä hyvien dokumentointikäytäntöjen vaatimuksia. Selitykseksi tarjotaan usein ajan puutetta ja liiallista työmäärää yksittäistä työntekijää kohden. Dokumentointityöstä suoriutuminen parhaalla mahdollisella tavalla koetaan mahdottomaksi. (Lillis ym. 2020.)

Asiakastyön dokumentointi on keskeistä myös tehdyn työn valvonnassa. Jos työstä ei ole kirjoitettu muistiinmerkinä, siitä ei jää jälkiä, ja on jopa esitetty, ettei työtä ole silloin tehty lainkaan (Lillis ym. 2017). Asianmukainen dokumentaatio tekee näkyväksi tehtyä työtä, ja suojaaa siten työntekijöiden oikeusturvaa. Asiakirjoista jälkikäteen tehtyä työtä lukemalla voidaan arvioida toiminnan lainmukaisuutta ja asiakasturvallisuuden mahdollista vaarantumista. Sosiaalityöntekijän velvollisuus on esimerkiksi valvoa sijaishuollon toteutumista ja laatua. Ilman päivittäisdokumentaatiota ja rajoitusten perusteluita valvontatehtävästä suoriutuminen on mahdotonta. Asiakirjojen merkitys työskentelyn jälkikäteisarvioinnissa tulee konkreettisesti esiin oikeudellisten prosessien yhteydessä, jolloin esimerkiksi lapsen huostaanottoa päätettäessä arvioidaan avohuollon tukitoimien riittävyyttä ja sopivuutta.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimushankkeen tarkoituksena on saada tietoa lastensuojelun ja oppilashuollon dokumentoinnin käytännöistä, erityisesti asiakkaiden osallisuudesta dokumentoinnissa, oikeusperustaisuuden toteutumisesta sekä dokumentoinnin seurauksista. Tutkimuksessa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten asiakkaan osallisuus toteutuu sosiaalihuollon tiedonmuodostuksessa?
- 2) Millä tavoin päätöksiä perustellaan?
- 3) Miten lapsen turvallinen kasvuympäristö tunnistetaan?
- 4) Miten asiakastyön dokumentointikäytäntöjä tulisi kehittää, jotta asiakkaan ja työntekijän oikeusturva sekä asiakasturvallisuus parantuisivat?

1.3. Tutkimuksen avulla syntyvät tutkimustulokset ja niiden tieteellinen vaikuttavuus, mahdollisuus tieteellisiin läpimurtoihin ja tutkimuksen uudistumiseen

Tutkimushankkeen keskeiset tutkimustulokset ja vaikuttavuuden ulottuvuudet ovat seuraavat:

- 1) Tutkimuksessa yhdistyvät sosiaalityön teoreettinen tieto, oikeustieteellinen tieto sekä tekstintutkimuksen tietopohja. Näiden tietopohjien yhdistäminen laajentaa ymmärrystä asiakastyön dokumentoinnin merkityksestä asiakkaan osallisuuden lisäämisessä, asiakasturvallisuudesta huolehtimisesta sekä sosiaalityön lainmukaisuuden valvonnassa.
- 2) Hankkeessa tuotettu tieto antaa työntekijöille välineitä laadukkaampaan dokumentointiin lisäämällä ammattilaisten ymmärrystä kirjoitetun tiedon merkityksistä ja eettisistä periaatteista.
- 3) Tutkimus tuottaa tietoon perustuvia asiakastyön dokumentoinnin toimintamalleja ja käytäntöjä sekä ammattilaisille että asiakkaille, ja nämä mallit ja käytännöt voidaan ottaa osaksi asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian toimeenpanoa (STM 2022:2).
- 4) Tutkimus tuottaa jatkuvan oppimisen materiaaleja opetukseen ja koulutukseen. Niillä on pitkäaikaisia vaikutuksia ammatillisen osaamisen kehittymisessä.

1.4 Haun erityistavoite

Tutkimus liittyy useaan yliopistotasoisien sosiaalityön tutkimuksen hankehaun painoalueeseen, mutta aivan erityisesti *sosiaalityön työmenetelmien tutkimukseen ja asiakkaiden osallisuutta ja toimijuutta sosiaalityössä koskevaan tutkimukseen*.

2 Toteutus

2.1 Työsuunnitelma ja aikataulu

Tutkimushanke toteutetaan kolmen Helsingin yliopiston tutkijan ja yhden Itä-Suomen yliopiston tutkijan työpanoksina. Hankkeelle ei ole haettu rahoitusta muualta. Hanke jakautuu neljään työpakettiin (myöh. TP), joille jokaiselle on nimetty vastuututkija. Vastuututkijalla on päävastuu aineiston kokoamisesta ja analysoinnista, mutta hanke toteutetaan kuitenkin tiiviinä tutkijayhteistyönä. Hankkeen työpaketit ovat seuraavat:

TP1: *Oppilaan osallisuus koulun sosiaalityön dokumentoinnissa*

Työpaketissa tutkitaan koulun sosiaalityötä ja erityisesti oppilaiden osallisuutta työskentelyssä ja siitä laadituissa dokumenteissa. Kuraattorityön dokumentointia sosiaalityön ammattikäytäntönä on tutkittu vain vähän. Yleisesti lasten ja nuorten tiedetään kokevan, että ammattilaiset jättävät lapset ja heidän mielipiteensä usein huomioon ottamatta lapsille suunnatuissa palveluissa (Stenvall 2021, 51). Kuraattorityön dokumentointia on pidetty epäselvänä, ohjeistuksiltaan puutteellisena ja oppilaan osallisuuden sivuuttavana (Mäkinen 2021).

Työpaketin pääasiallisena tutkijana (24 kk työpanos) työskentelee *VTM Noora Mäkinen* (HY). Työpaketti tuottaa tietoa hankkeen ensimmäiseen, kolmanteen ja neljänteen tutkimuskysymykseen. Tutkimusaineistoon kohdistuvat tarkemmat tutkimuskysymykset sosiaalityön dokumentoinnin näkökulmasta ovat:

- *Millaisia osallisuuden mahdollisuuksia oppilaille annetaan?*
- *Millä tavoin oppilaan käsitykset tulevat kuraattorityössä kirjatuiksi?*
- *Miten oppilaat itse kokevat oman osallisuutensa?*

Tutkimusaineistoja on kolme; Esi- ja perusopetuksen kuraattoreille teetetään valtakunnallinen selainpohjainen lomakekysely, jossa selvitetään, miten oppilaiden osallisuutta mahdollistetaan ja miten kuraattorit merkityksellistävät oppilaiden osallisuuden dokumentoinnissa. Kyselyaineiston lisäksi esi- ja perusopetusikäisiä oppilaita haastatellaan osallisuuskokemuksista. Haastattelut toteutetaan puolistrukturoituina haastatteluina viidessä eri kaupungissa (yhteensä 50 haastattelua). Kolmanneksi tutkimuksessa analysoidaan asiakirja-aineiston pohjalta sitä, miten oppilaan käsitykset tulevat kuraattorityössä kirjatuiksi. Asiakirja-aineisto koostuu viiden kaupungin esi- ja perusopetuksessa työskentelevien kuraattorien vuoden 2021 aikana laatimista kirjauksista.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojautuu kriittis-emansipatoriseen diskurssien tutkimukseen, jossa tutkitaan jokapäiväisiä ja arkisia ilmiöitä, ja jossa tutkimuksella pyritään lisäämään tutkimuskohteena olevien lasten ja kuraattorien tietoisuutta dokumentoinnin merkityksistä (Fairclough 1997). Oppilaiden osallistaminen myös tiedonmuodostuksen prosessiin ja yhdessä tietämisen vankistaminen on tärkeä osa eettisen dokumentoinnin rakentumista ja osallisuuden kokemuksen vahvistumista. Tutkimuksen tavoitteena on luoda osallistavan dokumentoinnin malli koulun sosiaalityöhön ja nostaa esiin lasten ja nuorten tasavertaista roolia tiedon tuottajina omaa elämäänsä koskettavissa asioissa omassa arkiympäristössään.

TP2: Dokumentointi osana asiakasturvallisuutta

Työpaketissa tarkastellaan asiakastyön dokumentointia osana sosiaalityön asiakasturvallisuutta. Sosiaalihuollon ammattihenkilöstöstä (817/2015) annetun lain tarkoituksena on edistää asiakasturvallisuutta ja sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Dokumentointiosaaminen on merkittävässä asemassa sosiaalihuollon palvelujen järjestämisessä, toteuttamisessa ja valvonnassa. Asiakkaan tilanne tulee näkyväksi ja sitä arvioidaan asiakirjoihin kirjoitetun perusteella. Mikäli asiakirjat on laadittu puutteellisesti, asiakkaan oikeus hyvään ja oikea-aikaiseen palveluun voi vaarantua. Moniammatillinen yhteistyö ja siihen kohdistuneet lain asettamat dokumentointivaatimukset lisäävät osaltaan vaatimusta huolellisesta dokumentoinnista.

Tutkimuksessa analysoidaan eduskunnan oikeusasiamiehen julkaisemia ratkaisuja sosiaalihuoltoa koskevista asioista. Julkaistuilla ratkaisuilla Eduskunnan oikeusasiamies on katsonut olevan erityistä oikeudellista tai yleistä merkitystä. Vuonna 2020 Eduskunnan oikeusasiamiehelle saapui 7 059 kantelua, joista sosiaalihuoltoon kohdistui määrällisesti eniten (1 196 kpl). Tutkimusaineistona ovat vuosina 2018–2021 annetut ratkaisut, jotka käsittelevät dokumentoinnin puutteita sosiaalihuollossa. Lastensuojelua ja sijaishuoltoa pääosin koskevan aineiston pohjalta luodaan käsitys siitä, mikä merkitys sosiaalihuollon asiakirjoilla on asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Tutkimus liittyy virkakielen ja institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimuksen traditioon. Asiakirjoina Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut edustavat oikeudellishallinnollista tekstilajia.

Työpaketin vastuullisena tutkijana työskentelee (4 kk työpanos) *sosiaalityön vanhempi yliopistonlehtori, dosentti, hankkeen johtaja, Aino Kääriäinen* (HY). Tutkimuksessa tuotetaan tietoa hankkeen ensimmäiseen, toiseen ja neljanteen tutkimuskysymykseen. Aineistoon kohdistuva tarkempi tutkimuskysymys on:

- *Millaisia asiakasturvallisuutta heikentäviä asiakastyön dokumentoinnin ongelmakohtia esiintyy oikeusasiamiehelle tehdyissä kanteluissa?*

Oikea-aikaisen ja -sisältöisen sekä asiakasta kunnioittavan kirjaamisen lakisääteisydestä huolimatta sosiaalityön arkinen työskentely ei aina täytä hyvien dokumentointikäytäntöjen vaatimuksia. Tiedon

hallintaan ja tiedonmuodostuksen tapoihin ei useinkaan etsitä toimivampia ratkaisuja ennen kuin asiasta saadaan huomautus esimerkiksi oikeusasiamieheltä. Työyhteisön tietokulttuuri vaikuttaa keskeisesti siihen, miten organisaatio pystyy hallitsemaan tarvitsemaansa tietoa, ja se vaikuttaa edelleen palveluiden toteuttamiseen (Jylhä & Kuusisto 2021, 120).

Työpaketissa tuotetaan tietoa puutteellisista ja ongelmallisista toimintakäytännöistä, jotta sosiaalihuollon osaamisperustaa voidaan jatkossa vahvistaa. Tutkimus tuottaa konkreettisia toimenpide-ehdotuksia sosiaalihuollon asiakkaiden perusoikeuksien turvaamiseksi ja asiakkaiden osallisuuden lisäämiseksi.

TP3: Lapsen huostaanottopäätösten perustelevinen

Työpaketissa tutkitaan, millä tavoin sosiaalityöntekijät perustelevat huostaanoton ja sijaishuollon välttämättömyyttä sekä lapsen edun mukaisuutta huostaanottopäätösasiakirjoissa. Tarkastelun kohteena ovat sosiaalityöntekijöiden laatimat tekstit riippumatta siitä, onko kyse suostumukseen perustuvasta vai tahdonvastaisesta huostaanotosta. Jälkimmäisessä päätöksen tekee hallinto-oikeus, mutta sosiaalityöntekijöiden valmistelutyö vaikuttaa päätöksentekoon merkittävästi (Kuokka & Pösö 2016). Molemmissa tilanteissa sosiaalityöntekijän tulee perustellusti ja yksilöllisesti osoittaa huostaanoton edellytysten täyttyminen, ja tämän tulee perustua huolelliseen ja näkyvään lapsen tilanteen ja edun arviointiin.

Tutkimusteema on alati ajankohtainen, sillä huostaanotto ja sijaishuollossa oleminen koskettaa vuosittain lukumäärällisesti hyvin montaa lasta (THL 19/2021). Huostaanottoja on aiemmin tutkittu tuomioistuinpäätösten osalta (esim. Kuokka & Pösö 2016), vapaaehtoisuuden ja vastentahtoisuuden näkökulmasta (esim. Enroos, Korpinen & Pösö 2021) sekä lasten kuulemisen näkökulmasta (esim. Hoikkala & Pösö 2020). Sen sijaan viranomaispäätösten perustelevuutta on yleisesti tutkittu vähän (Tiililä & Laurila 2017, 129) ja tämä koskee myös huostaanottoasiakirjojen perustelevuutta. Onkin esitetty, että lastensuojelussa tehtävien päätösten perustelevuudesta ja työprosesseista pitäisi saada lisää tietoa (Kaski, Kosola & Lehtoranta 2016, 90).

Työpaketin pääasiallisena tutkijana työskentelee (24 kk työpanos) *väitöskirjatutkija Raija Kuronen* (HY). Tutkimuksessa tuotetaan tietoa hankkeen ensimmäiseen, toiseen, kolmanteen ja neljäänteen tutkimuskysymykseen. Tarkempana tutkimuskysymyksenä on,

- *Miten sosiaalityöntekijät perustelevat huostaanottopäätösasiakirjoissa lapsen huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen välttämättömyyttä ja lapsen edun mukaisuutta?*

Tutkimus toteutetaan keräämällä asiakirja-aineisto Sosiaali- ja terveysalan tietolupaviranomaisen Findatan kautta kolmesta väestöpohjaltaan erikokoisesta Etelä-Suomessa sijaitsevasta kunnasta. Kustakin kunnasta kerätään 30 ensimmäistä huostaanottopäätösasiakirjaa vuodelta 2022. Aineistoon sisällytetään kaikki lapsen huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyvät asiakirjat (huostaanottopäätösesitys, asiakassuunnitelma sekä yhteenveto lapsen ja perheen kanssa työskentelystä). Aineistoon voi sisältyä myös hallinto-oikeudelle osoitettu huostaanottohakemus liitteineen sekä muiden viranomaisten laatimia lausuntoja tai yhteenvetoja.

Aineisto analysoidaan argumentointianalyysin keinoin ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys tukeutuu argumentoinnin (Toulmin 2015; Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006), päätöksenteon (Lonne ym. 2016) ja lapsen tilanteen arvioinnin (Jaakola 2020) käsitteisiin. Tutkimuksen kontekstina on lastensuojelun avohuollon sosiaalityö, siellä tehtävät päätökset ja niiden oikeudellinen sääntely. Työpaketissa paikataan aukkoa lastensuojelun tutkimuksen kentällä ja siksi sillä on uutuusarvoa sekä tiedeyhteisön sisällä että sosiaalityön käytännössä. Tiedon tuottaminen huostaanotto-

päätösesitysten perustelemisesta tukee toimintatapojen kehittämistä ja olemassa olevien, hyvien käytäntöjen vahvistamista.

TP4: *Lapseen kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistaminen lastensuojelussa*

Työpaketissa tutkitaan lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamista ja siihen puuttumista lastensuojelussa. Tutkimus kohdistuu lastensuojelun asiakirjoihin siksi, että ne ovat kyselytutkimusten ohella paras tietolähde tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi. Tiedämme, että lapsiin kohdistuvan fyysisen väkivallan vähitellen vähentyessä, lasten emotionaalinen kaltoinkohtelu on yleistynyt (THL 233/2019). Emotionaalinen kaltoinkohtelu voi olla muodoltaan hyvin monenlaista (uhkailua, torjumista, mitätöintiä, pelottelua, nöyryyttämistä, laiminlyöntiä jne.) ja sen vaikutukset lapseen ovat yhtä vakavat kuin minkä tahansa kaltoinkohtelun (Miller & Perrin 2012). Sekä vanhemmilla että viranomaisjärjestelmillä näyttää kuitenkin olevan haasteita lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa (Toivonen & Pollari 2021, ss. 88), vaikka muuhun kaltoinkohteluun osataan lastensuojelussa jo kiinnittää huomiota (esim. Söderholm ym. 2004). Sen sijaan aikuisten välistä perheväkivaltaa (Hiitola 2015), riitaisia parisuhteita (Kääriäinen 2008; Davies & Woitach 2008) tai lapsen ja vanhemman puutteellista vuorovaikutusta (Pesonen 2010) ei aina tunnisteta lapsen kaltoinkohteluksi,

Työpaketin pääasiallisina tutkijoina työskentelevät *hyvinvointioikeuden ja lainsäädäntötutkimuksen professori, dosentti, Virve-Maria Toivonen* (UEF) (6 kk työpanos) ja *sosiaalityön vanhempi yliopistonlehtori, dosentti, Aino Kääriäinen* (HY) (6 kk työpanos). Tutkimuksessa tuotetaan tietoa hankkeen ensimmäiseen, toiseen, kolmanteen ja neljanteen tutkimuskysymykseen. Tarkempana tutkimuskysymyksenä on:

- *Millä tavoin lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu on tunnistettu lastensuojelun työskentelystä laadituissa asiakirjoissa ja miten siihen on vastattu?*

Tutkimus toteutetaan analysoimalla TP3:ssa kerättyä 90 lapsen huostaanottoa koskevaa asiakirja-aineistoa. Asiakirjoja analysoidaan sisällönanalyysin keinoin etsien kuvauksia lapsen tilanteesta ja lapselle sekä vanhemmille tarjotuista tukitoimista ja niiden perusteluista. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten lapsen osallisuus, kuuleminen ja näkeminen ovat toteutuneet ja onko lapsen tilanteesta tehty arviota häntä itseään kuulemalla ja lasta tukemalla. Työpaketin tutkimuksella saadaan tietoa emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistamisen prosesseista ja huomioon ottamisesta lastensuojelun työssä ja päätöksenteossa, mutta myös moniammatillisessa työskentelyssä. Tällaista tutkimustietoa ei ole nykyisin saatavilla. Tutkimuksen tavoite on lisätä sosiaalityöntekijöiden ammatillista osaamista erilaisien väkivaltatilanteiden tunnistamisessa ja niiden työstämisessä ja siten viimekädessä turvata lapsen oikeutta tulla suojelluksi kaikelta kaltoinkohtelulta.

Hankkeen toteutuksen aikataulu

Hankkeen toteutuksen tehtävät, virstanpylväät ja välitavoitteet on esitetty taulukossa 1 neljännesvuosittain ajalle 1.8.2022–31.7.2024 yhteensä 48 kk. Taulukkoon on merkitty työpaketit (TP1, TP2, TP3 ja TP4), ja merkintä x tarkoittaa sitä, että koko tutkimusryhmä työskentelee yhteisvastuullisesti.

Taulukko 1. Hankkeen toteutussuunnitelma ja aikataulu

TEHTÄVÄ	2022		2023				2024	
Aineistojen hankinta								
Tutkimuslupien hankkiminen	TP1 TP3&4	TP1 TP3&4						
Asiakirja-aineistojen hankinta		TP1 TP3&4	TP1 TP3&4					
Haastatteluaineistot			TP1					
Julkisaineistot (TP2, aineisto jo kerätty)								
Kyselyaineisto (TP1)				TP1				
Aineistojen analyysit								
Asiakirja-aineistojen analyysi			TP1 TP3&4	TP1 TP3&4	TP1 TP3&4			
Haastatteluaineistojen analyysi				TP1	TP1			
Julkisaineiston analyysi	TP2							
Tulosten raportointi								
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä tiedotus ja osallistuminen konferensseihin		x		x		x		x
Tieteelliset artikkelit (TP1; TP2; TP4)			TP2			TP1	TP4	TP1
Monografiat (TP3)								TP3
Työskentelysuositukset				x		x		x
Päätösseminaari								x

2.2 Tutkimusaineistot, tutkimusmenetelmät ja tutkimusympäristö

Taulukossa 2 on esitetty tutkimuksessa koottavat aineistot.

Taulukko 2. Hankkeen aineistot, sisältö, tutkimusalue ja vastuuhenkilöt.

Aineisto	Sisältö/työpaketit	Tutkimusalue	Vastuuhenkilöt
Koulukuraattorien laatimat asiakirjat (n=750) Oppilaiden haastattelut (n=50) Koulukuraattorien kyselyvastaukset (n=150)	Oppilaan osallisuus työskentelyssä ja oikeus itseä koskevaan tietoon. Oppilaan ja kuraattorin oikeusturva. (TP1)	Kansallinen	Noora Mäkinen (HY) Virve Toivonen (UEF)
Oikeusasiamiehen sosiaalihuollon asiakastyön	Asiakasturvallisuuden vaarantuminen, asiakkaan ja työntekijän oikeusturva,	Kansallinen	Aino Kääriäinen (HY)

dokumentointiin kohdistuvat ratkaisut 2018–2021 (n=228)	asiakkaan oikeus itseä koskevaan tietoon, päätöksenteon lainmukaisuus (TP2)		
Huostaanottopäätösasiakirjat, (n=90), Findata	Päätöksenteon prosessit, päätöksen perusteleva, asiakkaan ja työntekijän oikeusturva, lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun tunnistaminen. (TP3; TP4)	Kansallinen	Raija Kuronen (HY) Virve Toivonen (UEF) Aino Kääriäinen (HY)

2.3 Riskien arviointi ja vaihtoehtoinen toteutustapa

Työpaketeista vastaavat tutkijat ovat motivoituneita väitöskirjatutkijoita ja vastuullisia tutkijoita (PI:t Kääriäinen ja Toivonen), joiden intressit ja sitoutuminen hankkeen läpiviemiseen ovat korkealla.

Hankkeen riskit liittyvät ensi sijassa tutkimuksen aikataulussa pysymiseen. Tutkimukselle on siksi laadittu realistinen suunnitelma, jota päivitetään tutkimuksen edetessä. Aineistonhankinnan suunnittelussa on otettu huomioon, että Findatan asiakirja-aineiston keräämisen ja hallinnan järjestelmässä voi olla viivettä (TP3 ja TP4). Hakemus Findatalle valmistellaan siksi jo kesän 2022 aikana. Myös eettisten ennakoarviointien tarve on otettu huomioon tutkimuksen aikataulutuksessa. Aineistonkeruun osalta TP2:ssa ei ole riskejä, sillä aineisto on julkista ja vapaasti saatavissa.

Sähköiseen kyselyyn voi liittyä vastaamattomuutta, sillä työn kuormituksessa niihin vastaamista ei välttämättä pidetä ensisijaisena. Tutkimuksen tavoite on kehittää ja tukea dokumentointikäytäntöjä kuraattoriössä, mikä lisännee vastaamisen motivaatiota.

3 Tutkimusryhmä ja yhteistyötahot

3.1. Tutkimushankkeessa työskentelevät henkilöt ja heidän hankkeen kannalta keskeiset ansiot

Hankkeen vastuullisena johtajana toimii dosentti, sosiaalityön vanhempi yliopistonlehtori *Aino Kääriäinen*, VTT, Helsingin yliopistosta. Kääriäinen johtaa tutkimushanketta ja huolehtii tutkijoiden työskentelymahdollisuuksista sekä tasapuolisesta kohtelusta. Kääriäisellä on vahva kokemus 20 vuoden ajalta asiakirjatutkimuksesta, lastensuojelututkimuksesta sekä laadullisista tutkimusmenetelmistä. Asiantuntemusta lisää se, että Kääriäinen työskentelee lastensuojeluasioiden asiantuntijajäsenenä Helsingin hallinto-oikeudessa (2008–). Hän on työskennellyt aiemmin hankkeen vastuullisena tutkijana (UEF 2005–2009), sosiaalityön tieteenalavastaavana (2016–2018) sekä sosiaalityön (ma.) professorina (2015–2016 ja 2017–2018). Kääriäinen vastaa hankkeessa toisesta työpaketista (TP2) ja työskentelee neljännessä työpaketissa (TP4) sekä ohjaa mukana olevien väitöskirjatutkijoiden tutkimustyötä. Hänen kokemuksensa sosiaalityöstä sekä lastensuojelusta ja asiakastyön dokumentoinnista ovat merkittäviä hankkeen tiedon keräämisen ja analysoinnin kannalta.

Työpaketista neljä (TP 4) vastaa hyvinvointioikeuden ja lainsäädäntötutkimuksen professori (ma.) ja lapsioikeuden dosentti, OTT *Virve Toivonen* (UEF). Hän toimii myös Raija Kurosen toisena väitöskirjaohjaajana. Toivonen on lastensuojelu- ja lapsioikeuden johtavia tutkijoita Suomessa, ja on julkaissut aiheista lukuisia tutkimuksia. Toivosen vahvuutena on pitkä kokemus monitieteellisestä tutkimuksesta sekä monipuolinen metodinen osaaminen.

Ensimmäisestä työpaketista (TP1) vastaa VTM *Noora Mäkinen* (HY). Hän on valmistunut valtiotieteiden maisteriksi lasten- ja perhepalveluiden sosiaalityön maisteriohjelmasta Helsingin

yliopistosta vuonna 2021 ja hakeutumassa jatko-opintoihin Helsingin yliopistoon. Mäkinen on tutkinut erinomaisessa maisterintutkielmassaan kuraattoriyön dokumentointia ja työskennellyt myös kuraattorina esi- ja perusopetuksessa. Tällä hetkellä hän toimii sosiaalityöntekijänä Uudessa lastensairaalassa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirissä.

Kolmannesta työpaketista (TP3) vastaa väitöskirjatutkija, YTM *Raija Kuronen* (HY). Hän on valmistunut yhteiskuntatieteiden maisteriksi pääaineenaan sosiaalityö Jyväskylän yliopistosta vuonna 2014. Kuronen on aloittanut jatko-opinnot Helsingin yliopistossa vuonna 2020. Kuronen on työskennellyt Helsingin kaupungin lastensuojelussa vuodesta 2013 lähtien. Hän on kehittänyt lastensuojeluun eettisen päätöksenteon mallin (Lonne ym. 2016) mukaisen työvälteen. Tällä hetkellä hän toimii projektiasiantuntijana Helsingin kaupungissa lastensuojelussa vastuualueenaan lähisuhdeväki-valtaan liittyvät kehittämistoimenpiteet.

Tutkijankoulutuksen järjestäminen ja tutkijanuran edistäminen tutkimushankkeessa

Tutkimusryhmä koostuu tutkijanuran eri vaiheissa olevista tutkijoista, sekä akateemisen uran alkuvaiheessa olevista väitöskirjatutkijoista että pidemmän kokemuksen omaavista vastuullisista tutkijoista. Hanke mahdollistaa kahden nuoren sosiaalityön tutkijan urapolun käynnistämisen ja sen edistämisen. Hankkeen vastuullisella johtajalla on merkittävä rooli tutkijankoulutuksessa opinnäytetöiden ohjauksessa ja opetuksessa.

3.2 Yhteistyötahot ja heidän keskeiset ansionsa hankkeen kannalta

Tutkimushankkeen keskeisenä tavoitteena on tuottaa tutkimukseen perustuvia kirjaamisen toimintamalleja, jotka ottavat aikaisempaa paremmin huomioon asiakasosallisuuden ja -turvallisuuden sekä työntekijän oikeusturvan. Jotta tutkittu tieto ja siihen perustuvat toimintamallit saadaan tehokkaasti tukemaan käytännön toimintaa, yhteistyökumppaneina hankkeessa ovat Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen ylläpitämä kansallinen *Lastensuojelun käsikirja* sekä *Kansallisen lapsistrategian* toimeenpanotyöryhmä.

Lastensuojelun käsikirja on alan ammattilaisille tarkoitettu opas asiakastyön tueksi. Hankkeessa tuotetaan uutta sisältöä sekä Lastensuojelun käsikirjan ammattilaisille tarkoitettuun dokumentaatio-osioon että vasta valmisteilla olevaan lapsille ja nuorille suunnattuun lastensuojelun käsikirjaan. Viimeksi mainittu toteutetaan yhteistyössä THL:n ja Lapsistrategian toimeenpanotyöryhmän kanssa. Hankkeessa tuotetun tiedon pohjalta laaditaan jatkuvan koulutuksen idean mukaisia koulutusmateriaaleja, kuten videoita ja opaskirjoja, joita tarjotaan THL:n ja Helsingin Avoimen yliopiston kautta jaettaviksi.

Tutkimushanke liittyy osaksi Helsingin yliopiston sosiaalityön tieteenalan yhteydessä toimivaa Helsinki Practice Research Centeriä (HPRC), jonka tehtävä on vahvistaa hyvinvointia, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta tekemällä sosiaalityön käytännön kehittämistä palvelevaa yhteistoiminnallista tutkimusta. HPRC tarjoaa tieteellistä tukea tutkimuksen toteutukseen.

4 Vastuullinen tiede

4.1 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimusryhmä on sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tutkimuseettisiä periaatteita (Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa), EU:n tieto tietosuoja-asetusta (GDPR) sekä kansallista tietosuojalakia (1050/2018). Tarvittavien eettisten arviointien (TP 1, 3 ja 4) lisäksi eettisiä kysymyksiä pohditaan

koko projektin ajan (aineiston keruu ja raportointi). Työryhmän jäsen Virve Toivonen on Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettisen toimikunnan jäsen ja perehtynyt tutkimuksen eettisiin kysymyksiin.

Työpakettiin 1 haetaan tarvittavat tutkimusluvut kunnista sekä tietoon perustuvat suostumukset tutkittavilta (kuraattorit ja oppilaat). Työpaketissa 3 ja 4 tutkimusluvan myöntää Findata. Tutkittavilta ei tarvita erillistä suostumusta (julkisuuslaki 28 §). Findata toimittaa aineiston anonyymisoituna tai pseudonymisoituna, eikä aineistoa saa eikä voi käyttää Findatan ylläpitämän etäkäyttöympäristön ulkopuolella. Findata huolehtii aineiston tietoturvalisesta hävittämisestä aineiston käytön päättymisen jälkeen (max. 5 vuotta).

Tutkittavien yksityisyyttä (TP 1, 3 ja 4) suojellaan myös raportointivaiheessa huolehtimalla siitä, etteivät tutkittavat ole tunnistettavissa tutkimusaineistosta eikä tutkimusraporteissa julkaista tietoa siitä, mistä kunnista aineisto on kerätty.

Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste on tieteellinen tutkimus (Tietosuojalaki 4.3 §). Käsittelystä tehdään asianmukaiset tietosuojailmoitukset Helsingin yliopiston tietosuojavastaville. Tutkittavia informoidaan tietosuojasetuksen ja tietosuojalain mukaisista oikeuksistaan.

4.2 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Tutkimusryhmä on sitoutunut noudattamaan Suomen Akatemian tasa-arvosuunnitelmaa: tutkimushankkeen aikana ketään ei syrjitä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveyden, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella.

Tutkimushanketta on rakennettu yhteisissä palavereissa yhteistoiminnallisesti ja kaikkia osapuolia kuunnellen ja kunnioittaen. Tutkimusryhmä koostuu sekä senioritutkijoista että nuorista tutkijoista. Tutkimushankkeeseen osallistuvat tutkijat ovat naisia. Hanke tarjoaa hienon mahdollisuuden naistutkijoille vahvistaa tutkijanuraa luomalla merkittävää tietoa sosiaalityön palvelujärjestelmän tarpeisiin.

4.3. Avoin tiede

Tutkimushanke tuottaa 1 monografia väitöskirjan, 4 artikkelia sekä avoimia opetusmateriaaleja. Artikkelit julkaistaan vertaisarvioituissa kansallisissa ja kansainvälisissä lehdissä (ks. Taulukko 3). Osallistumme myös konferensseihin ja tilaisuuksiin tutkimustulosten esittelemiseksi ja niistä keskustellen sekä ammattikäytäntöihin muutoksia esittäen. Suosimme tieteellisesti korkealaatuisia, täysin vapaita (Gold Open Access) julkaisuja. Jos tämä ei ole mahdollista, tarjoamme avoimen pääsyn artikkeleihimme rinnakkaisjulkaisemalla ne osallistuvien yliopistojen julkaisuarkistoissa (Green Open Access). Julkaisujen lisäksi tutkimushankkeen tuloksia esitellään myös kansallisissa ja kansainvälisissä konferensseissa, kuten Hyvinvointioikeuden päivät, Sosiaalityön tutkimuksen päivät, ESWRC.

Taulukko 3. Julkaisusuunnitelma

Julkaisun otsikko, työpaketti	Julkaisukanava	Ajankohta
1) Dokumentointi osana asiakasturvallisuutta (T2)	Janus-lehti	12/2022
2) Kuraattorien käsitykset dokumentoinnista (T1)	YP	12/2023
3) Koululaisten osallisuus kuraattoripalveluissa (T1)	Janus-lehti	5/2024
4) Identifying emotional abuse in child welfare (T4)	Child abuse & neglect	3/2023
5) Lasten huostaanottopäätösten perusteleminen	HY Thesis	5/2024

6) Opas asiakastyön osallistavaan ja eettiseen dokumentointiin	LS-käsikirja	8/2023
7) Asiakastyön dokumentoinnin avoin verkkomateriaali jatkuvaan oppimiseen	THL, HY Avoin yliopisto	12/2023

4.4 Kestävän kehityksen tavoitteet

Tavoittelemme tietoa, joka edistää kansalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia hyvinvointiin, turvalliseen elinympäristöön ja palvelujen saatavuuteen palvelujärjestelmässä. Kiinnittämällä huomiota lasten osallisuuteen, tuemme heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa palvelujärjestelmän kehittämiseen ja yhteiskunnan toimintamekanismeihin.

Tutkimushankkeemme kohdistuu haavoittuvassa asemassa oleviin sosiaalityön asiakaisiin ja sosiaalityöhön, jossa työskennellään erittäin kuormittavissa olosuhteissa. Hankkeessa pyritään tuomaan näkyväksi asiakkaan perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta merkittävää toimintaa ja vahvistamaan osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Viime vuosien vakavat ja lapsen surmiin johtaneet tapahtumat (esim. tapaus Eerika ja Koskelan surma) ovat paljastaneet puutteita viranomaisten välisessä tiedonkulussa ja korostaneet erityisesti koulun merkitystä lapsen kaltoinkohdellun tunnistamisessa. Koulun sosiaalityön dokumentointikäytännöt ovat kuitenkin vielä hyvin kirjavat ja vaativat kehittämistä.

Tutkimushankkeessa tuotetun tiedon avulla voidaan edistää sosiaalialalla työskentelevien työhyvinvointia lisäämällä heidän osaamistaan olennaisen työvälineen, asiakastyön dokumentoinnin, hallinnassa. Sosiaalityö sisältää hyvin usein yksilön oikeuksien rajaamista. Asiakastyön dokumentointi on valintojen tekoa ja vallan käyttöä, sillä työntekijällä on autonominen oikeus laatia asiakirjoja asiakkaan kohtaamisista.

5 Yhteiskunnalliset vaikutukset ja vaikuttavuus

5.1 Vaikutukset ja vaikuttavuus tiedeyhteisön ulkopuolella

Hankkeen tavoitteena on tuottaa korkealaatuista tieteellistä tutkimusta sekä samalla vahvistaa sosiaalityön tutkimusperustaista työkuultuuria ja kehittämistä. Asiakastyön dokumentointi on keskeinen sosiaalityön tiedonmuodostuksen työväline. Sen kehittäminen vahvistaa sosiaalityön ammatillista työskentelyä ja ennen kaikkea asiakkaiden osallisuutta. Kun asiakastyön dokumentointia kehitetään asiakkaan näkökulmasta ymmärrettäväksi ja saavutettavaksi, parannetaan myös asiakasturvallisuutta.

Tutkimuksessa tuotetaan materiaaleja tukemaan dokumentointiopetusta korkeakouluissa ja yliopistoissa. Opetus vaikuttaa laajasti ja pitkäkestoisesti sosiaalialan käytäntöihin vahvistamalla tulevien ammattilaisten osaamisperustaa. Tällä hetkellä dokumentointiosaamisen opetukseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota ja opetuksen taso vaihtelee suuresti.

Tutkimuksessa tuotetaan tietoa haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksista itseään koskevaan tietoon sekä osallisuuteen oman asian käsittelyssä. Tällä tiedolla voidaan tukea ammatillaisia lapsilähtöisempään ja lasten osallisuuden huomioon ottavaan toimintaan.

6 Lähdeluettelo

- Brandt, D. (2005) Writing for a living. Literacy and the knowledge economy. *Written communication* 22(2), 166–197.
- Davies, P. T. & Woitach, M.J. (2008) Children's emotional security in the interparental relationship. *Current Directions in Psychological Science*, 17(4), 269–274.
- Enroos, R. & Korpinen, J. & Pösö, T. (2021) 'Informed consent' in consensual child welfare: some reflections on its controversial nature, *European Journal of Social Work*, 24:5, 852-863, DOI: 10.1080/13691457.2021.1901658
- Eronen, T. (2012). Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Fairclough, N. (1997) *Critical discourse analysis. The critical study of language. Language in social life series.* New York: Longman Group Limited.
- Hämäläinen, J. & Vornanen, R. (2021) Asiakasturvallisuus osana laadukasta palvelujärjestelmää. Teoksessa T. Kurki, V. Jylhä & T. Kekoni (toim.) *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla.* Gaudeamus, 27–42.
- Herz, M. & Lalander, P. (2019) An abstract and nameless, but powerful, bystander – 'unaccompanied children' talking about their social workers in Sweden. *Nordic Social Work Research* 9(1), 18–28.
- Hiitola, J. (2015) *Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasia-kirjoissa.* Acta Universitatis Tamperensis 2026. Tampere University Press.
- Hoikkala, S. & Pösö, T. (2020) The Documented Layer of Children's Rights in Care Order Decision-making. *Child & family social work* 25 (S1), 45–52.
- Huuskonen, S. & Vakkari, P. (2015) Selective Clients' Trajectories in Case Files: Filtering Out Information in the Recording Process in Child Protection *British Journal of Social Work* 45(3).
- Hytönen, K., Malinen, A., Salenius, P., Haikari, J., Markkola, P., Kuronen, M. & Koivisto, J. (2016). Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. STM.
- Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) (2018) *Lasten haastattelu lastensuojelussa.* Ps-kustannus.
- Jaakola, A.-M. (2020) *Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä.* Kuopio: University of Eastern Finland.
- Jylhä, V. & Kuusisto, H. (2021) Turvallinen tiedonhallinta. Teoksessa T. Kurki, V. Jylhä & T. Kekoni (toim.) *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla.* Gaudeamus, 117–156.
- Kakkuri-Knuuttila, M.-L. & Heinlahti, K. (2006) Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia. Gaudeamus.
- Kääriäinen, A. (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003.
- Kääriäinen, A. (2008) Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto.
- Kääriäinen, A. (2016) Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa M. Törrönen ym. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö.* Gaudeamus, 189–197.
- Kääriäinen, A. (2019) Lapsen kuulemisesta kirjoittaminen olosuhdeselvityksissä. *Janus* 27(4), 379–394.
- Kansallinen lapsistrategia (2021). Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8.
- Kaski, P., Kosola, H. & Lehtoranta, M. (2016) Katsaus lastensuojeluilmoitusten käsittelyyn ja lastensuojelutarpeen selvittämisen nykykäytäntöihin. Teoksessa P. Petrelius, H. Tulensalo, A.-M. Jaakola & J. Hietamäki (toim.) *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi.* Työpäperi 33/2016. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. THL, 90–100.

- Kuokka, P. & Pösö, T. (2016) Huostaanotot hallinto-oikeudessa: päätöksentekijät arvioivat vanhempien ja lasten osallisuutta. Teoksessa R. Enroos, T. Heino & T. Pösö, (toim). Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino, 52–71.
- Kylmäluoma, A. (2021) Lastenpsykiatriseen osastohoitoon päätyneen lapsen polku sekä avun ja tuen tarpeiden tulkitseminen palvelujärjestelmässä. Dissertations in Social Sciences and Business Studies no 250. University of Eastern Finland.
- Lillis, T. & Leedham, M. & Twiner, A. (2017) “If it’s not written down it didn’t happen”: Contemporary social work as a writing-intensive profession. *Journal of Applied Linguistics and Professional Practice* 14(1), 29–52.
- Lillis, T. & Leedham, M. & Twiner, A. (2020) Time, the written record, and professional practice: the case of contemporary social work. *Written documentation* 37(4), 431–486.
- Lonne, B. & Featherstone, B. & Gray, M. & Harries, M. (2016) *Working Ethically in Child Protection*. Routledge.
- Miller, A.B. & Perrin, R.D. (2012) *Child maltreatment*. Sage Publications.
- Mäkinen, N. (2021) Kuraattorityön dokumentointi Helsingin kaupungin esi- ja perusopetuksen opilashuollossa. Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto, Lapsi- ja perhepalvelujen sosiaalityö.
- Pehkonen, A. & Lähteinen, S. & Toikko, T. (2021) Asiakasturvallisuus sosiaalityössä. Teoksessa T. Kurki, V. Jylhä & T. Kekoni (toim.) *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Gaudeamus, 43–50.
- Pesonen, A.-K. (2010) Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim*, 126(5), 515–520.
- Ramage, F.A. & Barnard, C. P. (2005) Custody evaluations: Critical contextual and ethical considerations. *The American Journal of family therapy* 33(5), 339–351.
- Reamer, F. G. (2015) Clinical social work in a digital environment: Ethical and risk-management challenges. *Clinical Social Work Journal* 43, 120–132.
- Saastamoinen, K. (2021) Lasten oikeuksien toteutuminen sijaishuollossa vuosina 2018–2020 Lasten eduskunnan oikeusasiamiehelle tekemien kantelujen näkökulmasta Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:6. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Söderholm, A. & Kivitiie-Kallio, S. (2012) *Lapsen kaltoinkohtelu*. 2. painos. Helsinki: Duodecim.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2017) Valtioneuvoston periaatepäätös Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017–2021. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:9.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022) Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022–2026. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:2.
- Stenvall, E. (2021) Lasten ja nuorten osallisuus kansallisessa lapsistrategiassa Osa 3: Lasten ja nuorten näkökulmia osallisuudesta, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:19.
- Tiililä U. & Laurila E. (2017) Perusteleminen toimeentulotukipäätöksissä. Teoksessa U. Tiililä & K. Karvinen (toim.) *Elämän ja kuoleman tekstit: kirjoittaminen sosiaali- ja hoitotyössä*. Kotimaisten kielten keskus, 129–140.
- THL Tilastoraportti 19/2021. Lastensuojelu 2020.
- THL Tilastoraportti 33/2019. Kouluterveyskysely.
- Toivonen, V. & Pollari, K. (2021) Hyvä hoito ja kasvatusta osana lapsen huoltoa. Teoksessa S. Hakala & V. Toivonen (toim.): *Lapsen oikeudet perheessä*. Kauppakamari.
- Toulmin, S. (2015). *Argumentit. Luonne ja käyttö. Niin & näin*.